C/2026/67

30.1.2026

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora

Spodbujanje evropskih vrednot v državah kandidatkah s podpiranjem sektorja javnih storitev ter krepitvijo vloge socialnih partnerjev in organizacij civilne družbe

(raziskovalno mnenje na zaprosilo danskega predsedstva)

(C/2026/67)

Glavna poročevalka: **Kristina AALTONEN**

Svetovalec	Lorenzo TAMBURRINI
Sklep plenarne skupščine	25. 2. 2025
Pravna podlaga	člen 47(1) Poslovnika
Zaprosilo	7. 2. 2025, dopis danskega predsedstva Sveta EU
Pravna podlaga	člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	strokovna skupina za zunanje odnose
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	9. 9. 2025
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	23. 10. 2025
Plenarno zasedanje št.	600
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	211/0/3

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) poudarja ključno vlogo socialnih partnerjev in organizacij civilne družbe v državah kandidatkah in državah članicah Evropske unije (EU) v procesu širitve EU. Njihovo dejavno sodelovanje je bistveno za podporo državam kandidatkam pri sprejemanju univerzalnih temeljnih vrednot Organizacije združenih narodov (OZN) in EU: demokracije, človekovih pravic, pravic delavcev in pravne države.

1.2 EESO priporoča Evropski komisiji, naj v okviru instrumenta za predpristopno pomoč in drugih ustreznih okvirih:

— socialne partnerje iz držav kandidatk kot opazovalce povabi v medsektorske in sektorske strukture socialnega dialoga na ravni EU ter financira njihovo sodelovanje. S tem bi jim omogočili zgodnji stik s praksami EU in podprli učenje;

— programe in instrumente financiranja EU strateško usmeri v krepitev socialnih partnerjev in organizacij civilne družbe v državah kandidatkah, vključno s socialnim in civilnim dialogom;

— prednostno spodbuja in financira partnerstva ter pobude vzajemnega učenja med socialnimi partnerji in organizacijami civilne družbe držav članic EU in držav kandidatk za spodbujanje vzajemne izmenjave in krepitve zmogljivosti;

— jamstvo za mlade, načrte za rast in program reform uporabi kot instrumente za krepitev socialnega dialoga;

— dejavno išče sinergije z drugimi akterji, zlasti Mednarodno organizacijo dela (MOD), da bi zagotovila skladnost, preprečila podvajanje prizadevanj in okrepila učinek podpore EU za socialni dialog in krepitev zmogljivosti v državah kandidatkah.

1.3 EESO poudarja, da bi:

— bilo treba socialne partnerje, ki zastopajo delodajalce in zaposlene, zlasti tiste v javnih službah, priznati kot ključne akterje pri spodbujanju zaupanja javnosti, demokratičnih institucij in učinkovitega socialnega dialoga;

— bilo treba v okviru priprav na pristop okrepiti in institucionalizirati sodelovanje med javnimi oblastmi in civilno družbo;

— morali drugi organi in institucije EU slediti primeru dobre prakse EESO, ki kot prvi organ EU uporablja načela postopnega pristopa in z imenovanjem članov iz držav kandidatk v svoje delo vključuje države kandidatke za članstvo v EU;

— bilo treba spodbujati države kandidatke, naj v svoje odbore za spremljanje vključijo socialne partnerje in ustrezne organizacije civilne družbe, da bi izboljšali izvajanje, usklajevanje in spremljanje procesa, hkrati pa zagotovili redno preverjanje reprezentativnosti.

2. **Splošne ugotovitve**

2.1 Pristopni proces temelji na pristopnih merilih (imenovanih tudi københavnska merila) in pravnem redu Skupnosti. Od držav kandidatk se pričakuje, da bodo dokazale, da so vzpostavile pravne okvire in imajo stabilne institucije, ki zagotavljajo demokracijo, pravno državo, človekove pravice in varstvo manjšin.

2.2 To pričakovanje je podprto z mednarodnimi instrumenti in standardi, vključno s temeljnimi konvencijami MOD o sindikalni svobodi (št. 87) ([1]), o uporabi načel o pravicah kolektivnega dogovarjanja (št. 98) ([2]) in o tristranskih posvetovanjih (št. 144) ([3]). Te konvencije potrjujejo pomen priznavanja socialnih partnerjev in zagotavljanja strukturiranega dialoga v nacionalnih političnih procesih.

2.3 Širitev EU ni le politični in institucionalni proces; v osnovi temelji na vrednotah. Države kandidatke se morajo uskladiti z univerzalnimi temeljnimi vrednotami in načeli OZN in EU. Pri tem usklajevanju ne gre samo za formalno zakonodajo, zajemati mora namreč tudi močne demokratične institucije, trdno državljansko udeležbo ter socialni in civilni dialog na vseh ravneh.

2.4 Zaradi vojne v Ukrajini se je ponovno pokazalo, kako strateško pomembna je širitev EU kot geopolitična nujnost. Bistveno je, da sosednje države sprejmejo demokratičen, na pravilih temelječi svetovni in evropski red, ki temelji na mednarodnem pravu, multilateralizmu in načelih iz Ustanovne listine OZN.

2.5 EESO spodbuja Evropsko komisijo in druge institucije, naj opredelijo in spodbujajo primere dobre prakse iz preteklih in sedanjih držav kandidatk, med drugim:

— kako delodajalci in sindikati v javnih službah konstruktivno podpirajo reformne procese in razvoj institucij;

— kako so se s sodelovanjem med civilno družbo in javno upravo izboljšali preglednost, prizadevanja za boj proti korupciji in javna odgovornost;

— kako so mehanizmi socialnega in civilnega dialoga prispevali k varstvu temeljnih pravic in krepitvi demokratičnih institucij.

([1]) Konvencija MOD št. 87 o sindikalni svobodi in varstvu sindikalnih pravic.
([2]) Konvencija MOD št. 98 o uporabi načel o pravicah organiziranja in kolektivnega dogovarjanja.
([3]) Konvencija MOD št. 144 o tristranskih posvetovanjih (mednarodni delovni standardi).

2.6 EESO poziva Komisijo, naj obravnava očitne poskuse omejevanja državljanskega prostora in neodvisnih medijev ter naj ta vprašanja bolj upošteva v strategiji širitve in poročilih za posamezne države. Dobrodošla bi bila vključitev vseh držav kandidatk in potencialnih kandidatk za članstvo v EU v poročila o stanju pravne države in temeljnih pravicah.

3. **Podpiranje socialnih partnerjev in organizacij civilne družbe**

3.1 EESO opozarja na svoja predhodna mnenja o pravni državi in demokratičnih vrednotah, v katerih je poudaril pomen smiselnega vključevanja civilne družbe ([4]), in ponovno poudarja ključno vlogo organizacij civilne družbe v demokraciji ([5]). EESO izpostavlja ključno vlogo civilne družbe pri zagotavljanju preglednosti in odgovornosti v postopku poročanja o stanju pravne države v EU ter poziva k njenemu sodelovanju v vseh fazah za krepitev demokratične legitimnosti in natančnosti. Opozarja na ključno demokratično vlogo civilne družbe pri krepitvi glasu državljanov in varstvu pravic, pri čemer poziva k večji podpori EU s financiranjem, zaščitnimi ukrepi in zmanjšanjem bremen, da bi se okrepila njen učinek in odpornost.

3.2 EESO opozarja tudi na svoja predhodna mnenja o socialnem dialogu, o civilnem dialogu in participativni demokraciji ter o vključevanju mladih v socialni in civilni dialog ([6]). Poudarja pomen trdnega socialnega dialoga pri oblikovanju pravičnih ekonomskih in socialnih politik ter poziva k okrepljenim kolektivnim pogajanjem, smiselnemu tristranskemu sodelovanju in podpori okvirom na nacionalni ravni. Vzpostaviti in uporabljati bi bilo treba pregledne institucionalizirane strukture za sodelovanje in posvetovanje. EESO poziva k močnejši strategiji EU za civilni dialog, ki bi vključevala akcijski načrt, letni pregled stanja in državljanske forume, da bi okrepili participativno demokracijo in učinkovito izvajali člen 11 PEU. Poudarja potrebo po smiselni udeležbi mladih v socialnem in civilnem dialogu ter poziva k vključujočemu oblikovanju politik, strukturnemu vključevanju in podpori ranljivim skupinam mladih. EESO ponovno opozarja, da je treba civilni in socialni dialog v državah kandidatkah utrditi s celovitim zakonodajnim okvirom.

3.3 Skupni posvetovalni odbori so učinkovite platforme za spodbujanje vzajemnega učenja, civilnega dialoga in pilotnega sodelovanja. Imajo pomembno vlogo pri spremljanju pristopnih pogajanj z EU in spodbujanju institucionalnega dialoga z organi EU.

3.4 EESO poziva institucije EU, naj sprejmejo strateški in vključujoč pristop k prihodnjim širitvam. Svobodna in avtonomna civilna družba je bistvena za zaščito demokracije, zlasti pa varstvo osnovnih pravic in svoboščin ter boj proti naraščajočemu populizmu. Organizirana civilna družba deluje v interesu javnosti z demokratičnimi sredstvi in lahko premosti vrzel med vladnimi institucijami ter navadnimi državljani. Organizacije civilne družbe nudijo prostor, v katerem lahko ljudje izrazijo svoje pomisleke, zagovarjajo svoje pravice in sodelujejo v nenasilnem državljanskem udejstvovanju. Civilna družba, ki temelji na skupnih vrednotah, odraža mnenja različnih skupnosti, tudi najbolj ranljivih.

3.5 EESO poziva k učinkovitejši uporabi obstoječih instrumentov EU, kot je instrument za predpristopno pomoč (IPA III), za podporo demokratičnim akterjem v državah kandidatkah, tudi z mehanizmi, kot je ponovna dodelitev nepovratnih sredstev, da bi dosegli vsa območja in ranljive skupine.

([4]) Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Ocena letnih poročil Evropske komisije o stanju pravne države v Evropski uniji (mnenje na lastno pobudo) (UL C, C/2025/1184, 21.3.2025, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2025/1184/oj).

([5]) Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Podpora in financiranje civilne družbe na področju temeljnih pravic, pravne države in demokracije (mnenje na lastno pobudo) (UL C, C/2023/861, 8.12.2023, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2023/861/oj).

([6]) Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog priporočila Sveta o krepitvi socialnega dialoga v Evropski uniji (COM(2023) 38 final – 2023/0012 (NLE)) – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Krepitev socialnega dialoga v Evropski uniji: izkoriščanje njegovega celotnega potenciala za upravljanje pravičnega prehoda (COM(2023) 40 final) (UL C 228, 29.6.2023, str. 87); Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Krepitev civilnega dialoga in participativne demokracije v EU: pot naprej (raziskovalno mnenje na zaprosilo belgijskega predsedstva) (UL C, C/2024/2481, 23.4.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/2481/oj); Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Vključenost mladih v socialni in civilni dialog na sredozemskem območju (mnenje na lastno pobudo) (UL C, C/2025/1189, 21.3.2025, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2025/1189/oj); Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Pomen institucionalizacije civilnega in socialnega dialoga v državah kandidatkah za pristop k EU in partnerskih državah (mnenje na lastno pobudo) (UL C, C/2025/5152, 28.10.2025, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2025/5152/oj).

3.6 Prav tako sta potrebna ciljno usmerjena podpora socialnim partnerjem, tudi v javnih službah, in organizacijam civilne družbe ter razvoj programov za krepitev zmogljivosti, ki s partnerstvom, dialogom in državljanskim udejstvovanjem spodbujajo univerzalne in evropske vrednote.

3.7 EESO priporoča, da se v naslednjem večletnem finančnem okviru prednost nameni financiranju platform, ki omogočajo nadnacionalno sodelovanje med socialnimi partnerji in organizacijami civilne družbe v državah članicah EU in državah kandidatkah. Ta partnerstva lahko spodbujajo izmenjavo znanja, medsebojno podporo in skupno zavezanost evropskim vrednotam. Dober primer je omrežje za trajnostno mobilnost v mestih CIVINET Slovenija-Hrvaška-Jugovzhodna Evropa ([7]).

4. **Javne službe kot temelj demokracije in zaupanja**

4.1 Proces približevanja držav kandidatk skupnim demokratičnim načelom in vrednotam EU zahteva široko družbeno udejstvovanje. Delodajalci in delojemalci v javnem sektorju, ki tesno sodelujejo s civilno družbo, niso zgolj izvajalci, temveč so nosilci preobrazbe z oblikovanjem, izvajanjem, spremljanjem in ocenjevanjem politik. S svojim dejavnim in strukturiranim sodelovanjem lahko zagotovijo, da so demokratične norme, človekove pravice in pravna država učinkovito vključene v institucije in vsakdanje življenje.

4.2 V zvezi s tem EESO poudarja, da je dobro delujoč in na pravicah temelječ javni sektor, ki ga podpirajo predani in usposobljeni delodajalci in delojemalci, ključnega pomena za vključevanje teh vrednot v prakso. Vzpostaviti in uporabljati bi bilo treba pregledne institucionalizirane strukture za sodelovanje in posvetovanje.

4.3 Pregledne, strokovne in odgovorne javne službe so bistvene za krepitev in ohranjanje zaupanja državljanov v politične in upravne institucije. Prek teh institucij se izvajajo ključni elementi demokratičnega življenja – dostop do pravnega varstva, enako obravnavanje, zagotavljanje storitev – in preko njih jih prebivalstvo doživlja.

4.4 Organizacije delodajalcev in sindikati s strukturiranim socialnim dialogom prispevajo k spodbujanju dostojnih delovnih pogojev, vključujočega upravljanja ter spoštovanja pravic delavcev in pravne države. S svojo vlogo pri oblikovanju in zagotavljanju javnih storitev podpirajo prehod na temeljne vrednote Evropske unije.

4.5 Hkrati je sodelovanje med javnimi oblastmi in organizacijami civilne družbe bistveno za zagotavljanje odprtosti, državljanske udeležbe in odgovornosti pri upravljanju. To sodelovanje bi bilo treba dejavno podpirati in institucionalizirati kot trajno orodje za spodbujanje demokratične odpornosti in socialne kohezije v državah kandidatkah.

4.6 Posebno pozornost bi bilo treba nameniti sodelovanju med javnim sektorjem v državah kandidatkah in državah članicah EU, vključno s skupnimi projekti, usposabljanjem in vzajemnim učenjem, s katerimi se krepita demokratična zmogljivost in upravna strokovnost.

4.7 EESO poudarja, da so izobraževalni sistemi temelj demokratične odpornosti in bistveno sredstvo za spodbujanje pravne države, temeljnih pravic in vključujočega državljanstva. Učitelji so ključni akterji v tem procesu. V številnih vzhodnih sosednjih državah, zlasti tistih s posovjetsko zapuščino, se je velik delež učiteljskega kadra sprva usposabljal po centraliziranih, avtoritarnih pedagoških modelih. V teh sistemih pogosto ni bilo poudarka na kritičnem razmišljanju, pluralizmu ali demokratični udeležbi. Glede na to EESO poziva Komisijo in nacionalne oblasti, naj v sedanjih in prihodnjih programih instrumenta za predpristopno pomoč veliko prednost namenijo stalnemu strokovnemu izpopolnjevanju učiteljev s poudarkom na državljanski vzgoji, demokratičnih vrednotah in človekovih pravicah. To je v skladu s konkretnimi cilji uredbe o vzpostavitvi instrumenta za predpristopno pomoč ([8]), ki vključujejo spodbujanje demokratičnega upravljanja in spoštovanja temeljnih pravic ter vključujočega izobraževanja in zaposlovanja, zlasti za mlade. EESO poziva, naj se za doseganje teh ciljev po potrebi uporabijo Erasmus+ in drugi ustrezni programi EU.

([7]) https://civinet-slohr.eu.

([8]) Uredba (EU) 2021/1529 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 15. septembra 2021 o vzpostavitvi instrumenta za predpristopno pomoč (IPA III) (UL L 330, 20.9.2021, str. 1).

4.8 EESO poudarja tudi pomen neformalnega izobraževanja, s katerim se povečuje vloga državljanov, civilne družbe in javnih institucij z razvijanjem znanj in spretnosti, spodbujanjem demokratičnih vrednot in krepitvijo državljanske udeležbe. Spodbuja vključujoč dialog, krepi socialno kohezijo in podpira pregledno upravljanje – ključna področja pristopnega procesa k EU.

4.9 EESO poudarja, da je treba zaščititi in spodbujati strokovno avtonomijo učiteljev, vključno s pedagoško svobodo in institucionalno neodvisnostjo. Avtonomija je prvi pogoj, da lahko učitelji pri pouku spodbujajo odprt dialog, kritično razmišljanje in ozaveščanje o pravicah. EESO poziva Komisijo, naj dejavno podpira reforme, ki zagotavljajo akademsko svobodo in poklicno avtonomijo, učitelje ščitijo pred povračilnimi ukrepi in omogočajo smiselno vključevanje pedagoških delavcev v razvoj izobraževalne politike. Poklicna avtonomija učiteljev je bistvena za vzpostavitev demokratične kulture in institucionalnega zaupanja.

V Bruslju, 23. oktobra 2025

Predsednik

Evropskega ekonomsko-socialnega odbora

Séamus BOLAND